

SEIJA RIDELL

KULTTUURINEN YLEISÖTUTKIMUS  
2000-LUVUN ALUSSA:

## Loputtomia sukellusretkiä media-arjen syövereihin?



Ne, jotka ovat seuranneet kulttuurisen yleisötutkimuksen vaiheita, muistanevat sen piirissä 1980-luvun loppupuolella roihahtaneen tutkimuseettisen ja -poliittisen keskustelun. Siinä refleктоitiin itsekriittisesti muun muassa yleisötutkijoiden valta-asemaa suhteessa tutkittaviinsa ja pohdittiin keinoja päästää monivaihteisesti kuuluviin 'toisen ääni' – saada esiin ihmisten omakohtainen kokemus arkisesta mediankäytöstään.

Oma juonteensa tuossa itsereflektiossa oli Martin Allorin, John Hartleyn ja eräiden muiden yritys problematisoida tapa, jolla yleisö kulttuurisessa mediatutkimuksessa ymmärretään. Herrat haastoivat empiirisesti – ja juuri etnografisesti – orientoituneita tutkijoita luopumaan yleisön ontologisoimisesta ja näkemään yleisö sen sijaan konstruktiksi, joka on yhtäältä mediateollisuuden ja hallinnan koneistojen tuottama, mutta toisaalta yhtä lailla tutkimuksen omia tarpeitaan varten ja omien käytäntöjensä legitimoimiseksi rakentelema diskursiivinen luomus.

Diskursiivisen yleisökäsityksen peräänkuuluttajat halusivat toisin sanoen ulottaa politisoinnin yleisötutkimuksessa tutkijan ja tutkittavien tilanteisesta valta-asetelmasta niihin teoreettisiin ja metodologisiin lähtökohtiin, joista tutkimustilanteisiin päädytään. Vaatimus oli – kuten Martin Allor asian muotoili – että tutkijoiden tulisi tehdä näkyväksi oma yleisöjen tuottamisen politiikkansa tai – John Hartleya mukaillen – että heidän pitäisi julkilausua sen aseman sitoumukset, josta he 'yleisön' kuvittelevat.

Vaikka torailu yleisön olemassaolosta tai diskursiivisuudesta sittemmin laantui, ja mediaetnografit jatkoivat ponnekasta pulahteluaan erilaisten yleisöryhmien medioituneeseen arkeen, Allorin ja kumppaneiden problematisointiyritykset eivät jääneet pelkäksi provokaatioksi. Niihin juontuu yleisön käsitteen kriisiytyminen, johon esimerkiksi Sonia Livingstone on kiinnittänyt toistuvasti huomiota ja jota hän pitää kulttuurisen yleisötutkimuksen pysyvänä piirteenä 1990-luvun puolivälistä lähtien. Yhdeksi kriisin merkiksi Livingstone näkee sen, että yleisötutkijat eivät tunnu tietävän, ketä heidän tutkimuksensa hyödyttää ja miksi yleisötutkimusta oikeastaan tehdään. Problematisoijien toiseksi aikaansaannokseksi voidaan lukea se, että huomion kiinnittäminen yleisön diskursiivisuuteen raivaa tilaa uusille käsitteille, joilla ihmisten mediasuhteiden moninaisuutta voidaan kuvata nykyistä erottelukykyisemmin.

Yksi tutkimuseettiseen keskusteluun osallistuneista oli S. Elizabeth Bird, median tutkimisesta kiinnostunut antropologi, joka tunnetaan muun muassa uutisten narratiivisuuden tarkastelijana ja yhdysvaltalaisen supermarket-tabloidien lukija-tutkimuksestaan. *Critical Studies of Mass Communication* -lehden artikkelissaan (1992a) Bird katsoi kulttuurisen yleisötutkimuksen itsereflektion äityneen paikoin

jo liiallisuuksiin. Hän näki etenkin yhdysvaltalaisessa etnografisesti virittyneessä tutkimuksessa oireita piehtaroinnista teoreettisessa narsismissa.

Tätä taustaa vasten Birdin parin vuoden takainen kirja *The Audience in Everyday Life: Living in a Media World* (2003) herättää odotuksia, ja arvioin sitä seuraavassa laajempanakin esimerkkinä kulttuurisen yleisötutkimuksen tämänhetkisestä tilanteesta, sen huomion kohteista ja lähestymistavoista. Erityisen kiinnostunut olen siitä, onko Birdin tarkasteluissa havaittavissa kaikuja vaateista problematisoida ja politisoida kulttuurisen yleisötutkimuksen keskeisin käsite.

## Aina vain yleisön arkea ihmettelemässä

Jo Birdin kirjan otsikko saa pahaenteiset väreet vilistämään diskursiivisen yleisökäsityksen suuntaan kallistuneen selkäpiissä. Tarjolla nimittäin tuntuu olevan lisää samaa eli etnografisella retoriikalla kuorrutettua arkisen mediankäytön kuvailua, jota angloamerikkalaiset julkaisumarkkinat ovat olleet pullollaan viimeisen reippan vuosikymmenen.

Kirjan johdantoluku syventää kurttuja epäluuloisen lukijan otsalla, sillä siinä Bird muotoilee tutkimustehtävänsä lähes samoin sanoin kuin reseptiotutkijasta mediaetnografiksi siirtynyt len Ang kymmenisen vuotta sitten: valottaa ”millaista todella on elää median kyllästävässä kulttuurissa?” (s. 19). Uudenlaista sävyä tavoitte saa siitä, että Bird haluaa havahduttaa myös antropologit huomaamaan median niin läntisiä kuin muitakin kulttuureja läpäisevän ja sitä sisältäpäin ja sisäistyneesti rakenteistavan roolin.

Epäily, että käsillä on jälleen yksi havaintoesimerkki kulttuurisessa yleisötutkimuksessa päälle jääneestä media-arjen affirmatiivisesta taivastelusta saa pontta, kun Bird toteaa käsittelevänsä vasta loppuluvussaan kysymystä vallasta ja tähän liittyen yleisön rakenteellisesta asemasta – siis suuntaavansa huomiota myös siihen (median poliittisten taloustieteilijöiden uutterasti tähdentämään seikkaan), että vaikka ihmiset ovat suhteissaan mediaan aktiivisia valikoijia ja käyttäjiä, he yleisönä tuottavat merkityksiä vain aineksista, joita mediakoneisto saataville valmistaa. Bird asemoikin kirjansa julkilausutusti teollisen yleisöjäsenyyksen kehukseen. Sen sisällä yleisöyden laajemmat ehdot ja luonne on tavattu ottaa annettuina eikä tutkimuksessa käytettyjä käsitteitä ole nähty aiheelliseksi juuri problematisoida.

Bird kyllä muistuttaa ’yleisön’ ongelmallistumisesta kulttuurisessa mediatutkimuksessa samalla kun johdantoluvun otsikko viittaa käsitteellistä pohdintaa lupailen ”yleisön tuolle puolen”. Hän ei kuitenkaan ryhdy keskusteluun yleisötutkimuksen muiden suuntausten kanssa tai edes sivua tarvetta hahmottaa ihmisten suhteita mediaan teoreettisesti moninaisemmin kuin mihin yleisön kategoria antaa mahdollisuuden. Oireellista on, että Bird käyttää käsitteitä ’audience’ ja ’public’ itsestäänselvästi synonyymeina. Lisäksi hän puhuu yleisöstä pelkästään ’oliona’, todella olemassa olevana joukkona median kuluttajia.

## Raikkaasti median kyllästävästä arjesta

Teoriakehittelyjen asemasta kirjan pääpaino on brittiläissyntyisen Birdin viimeisen kymmenen vuoden aikana Minnesotassa ja Floridassa tekemissä empiirisissä tutkimuksissa ja niiden virittämässä metodisissa tarkasteluissa. Laskutavasta riippuen tutkimuksia on mukana kolmesta viiteen. Yhtä tapausta – *Dr. Quinn, Medicine Woman* -televisiosarjan (esitetty Suomessa nimellä *Tohtori tuli kaupunkiin*) faneja – Bird ruotii eri kysymyksenasettelulla ja eri näkökulmasta kahdessa luvussa. Uuti-

sia käsittelevä luku puolestaan lähestyy yleisöyden kysymyksiä vastaanoton sijasta tekstuaaliselta kannalta.

Tutkimukset liikkuvat poikkeuksellisen lavealla kentällä, eikä Bird niissä kumartelee vakiintuneita genre- ja mediarajoja. Tarkastelu ulottuu uutisista ja skandaaliuutisista television fiktiosarjoihin, sähköpostilistoihin ja verkon keskustelufoorumeihin. Yleisönä toimimista kirja lähestyy moninaisena ilmiönä, jonka yhdessä päässä ovat television antia yhtä antaumuksella kuin valikoimatta konsumoivat sohvaperunat ja toisessa intressejään sinnikkäästi ja kekseliäästi ajavat fanit. Aineiston tuottamisessa Bird on käyttänyt, usein yhdessäkin tutkimuksessa, monia metodeja kirjeistä, puhelinhaastatteluista ja osallistuvasta havainnoinnista pienryhmäkeskusteluihin ja tutkijattomiin ryhmäkokeiluihin. Hän korostaa myös määrällisten menetelmien tärkeyttä yleisötutkijan työkalupakissa.

Mediaetnografiasta tuttujen, kirjassa sangen laimeasti linjattujen teoreettisten teesien sijoittaminen alku- ja päätöslukuihin ja varsinaisen pihvin eli konkreettisten tutkimusten asettaminen niiden väliin on epäilemättä tarkoin harkittu ratkaisu, kun muistetaan Birdin kanta yleisön ongelmista velloneessa keskustelussa. Hän korosti, että yleisön uudelleen ajattelemisen tuli edistää etnografian tekemistä, ei rajoittua siitä puhumiseen. Kirjassa raportoidut työläätkä tutkimukset osoittavat, että Bird itse on toden totta käyttänyt aikansa muuhun kuin abstraktiin teoreetisointiin.

Kun lukija pääsee käsiksi kirjan tapaustutkimuksiin, johdannon myötä silmiin ripottunut *dejá vu* -unihiekka karisee nopeasti. Ehkä johtuen siitä, että kyseessä on 'oikea' antropologi, tutkimusten kysymykset ja erityisesti niissä tehdyt, paikoin omintakeiset tutkimustavalliset ratkaisut tuntuvat suuremmin mediatutkimuksesta ponnistavan yleisöetnografian sangen kapeaan ja kaavamaiseen metodivalikoimaan tottuneesta tuoreilta ja oivalluksia tuottavilta. Antropologin tausta näkyy siinäkin, että vaikka Bird korostaa median sosiaalista olemista läpäisevää läsnäoloa nyky-yhteiskunnassa, hän lähestyy mediaa johdonmukaisesti laajassa sosiokulttuurisessa ja historiallisessa yhteydessä. Mediakeskiseen yleisötutkimukseen verrattuna lähtökohta tuottaa virkistäviä näkökulmia ja tutkimusasetelmia. Kirjan konkreettisissa tutkimuksissa myös johdantoluvun kliseisiltä kalskahtavat vaatimukset monien metodien hyödyntämisestä, tutkijan oman position näkyväksi tekemisestä ja tämän osallisuudesta tutkimusaineistonsa tuottamiseen kadottavat korulausemaisuuksensa.

## Sykähdyttävät skandaaliuutiset

Niin tulosten kannalta kuin metodisesti kirjan kiintoisinta antia ovat tutkimus skandaaliuutisten seuraamisesta sekä tutkimus Yhdysvaltain valkoisen ja intiaani- väestön tavoista tulkita intiaanien esittämistä mediassa. Skandaaliuutisten seuraamista Bird lähtee tarkastelemaan huomauttamalla, että kurtistelevatpa kriittiset tutkijat kuinka synkeästi kulmiaan, skandaalit ja sensaatiot ovat kiinnostaneet ihmisiä maailman sivu. Yhtenä pontimena aiheen valinnalle on monienkin tutkijoiden havainto, että 'vakavista' tai 'kovista' (asia)uutisista poiketen henkilöivät ja melodramaattiset (skandaali)uutiset jäävät ihmisten mieleen ja saavat heidät myös keskustelemaan. Tutkimus on jatkoa supermarket-tabloidien lukijatutkimukselle, jossa kiinnostus jo kohdistui siihen, mikä skandaaleissa oikeastaan viehättää, miten ihmiset kokevat ja määrittelevät ne ja mitä he skandaaliuutisilla 'tekevät'. Tähän saakka tutkijat ovat Birdin mielestä johtaneet vastaukset näihin kysymyksiin tekstin ominaisuuksista, mikä on saanut heidät lähinnä surkutellen äimistelemään yleisön moiseen tyhjäänpäiväisyyteen uhraamaa aikaa ja antaumusta.

Antropologisesta lähtökohdasta media on skandaaliuutisten kertojana ja niiden agendan asettajana keskeisin, mutta se ei pysty tuottamaan skandaaleja yksin, vaan tähän tarvitaan aina yleisöä. Lähtökohta avaa kiinnostavan näkökulman myös sellaisiin, viime aikoina meilläkin tuttuihin tilanteisiin, joissa media itse polkee skandaalia ponnella pystyyn, mutta saattaa jäädä vaille yleisön laajaa vastakaikua. Vain tapauksista, joista sikiää laaja ja pitkään jatkuva keskustelu myös ja nimenomaan median ulkopuolella, voidaan Birdin mielestä puhua täysimittaisina skandaaleina. Tämä puolestaan edellyttää, että skandaalissa on jokin pointti, että se jollain tavalla puhuttelee ihmisten arvoja, pelkoja, toiveita tai kuvitelmia.

Bird pitää mediaskandaaleja suullisen kansanperinteen jatkeena ja näkee ne osaksi laajempaa kulttuurista keskustelua. Hän tekee kytkennän esimerkiksi haittalaiskylien skandaalilauluihin, joissa laulunvetäjien ('simidorien') johdolla mollataan julkisesti kanssaihminen hairahduksia ja epäonnistumisia. Skandaaliuutisen voi rinnastaa myös urbaaniin juoruun, jonka elinkaaren loppupäässä skandaalin ympärille on kehkeytynyt sakea vitsien verkosto. Tässä vaiheessa skandaaliin osallisista on tullut irvikuvia, joihin yleisö ei millään tavoin identifioitu. Yleisön näkökulmasta mediaskandaalien päähenkilöinä heiluvat kuuluisuudet ja julkkikset ovat ylimalkaan olemassa julkista päällistelyä varten; heidän myös oletetaan lähtevän median julkisuuspeliin sen säännöt tuntien ja tietoisina riskeistä. Julkkikset mieltyvät yleisön omaisuudeksi, jonka intiimeimpiäkin tekemisiä sillä on täysi oikeus päivitellä. Juuri herkuttelu julkisuuden henkilöiden sääntörikkomusten aiheuttamalla 'sosiaalisella sotkulla' ja moraalisesti sävyttynyt spekulointi niiden syillä ja seurauksilla selittävätkin Birdin tulkinnassa skandaaliuutisten tarjoamaa mielihyvää.

Vaikka Bird pyrkii ymmärtämään skandaaliuutisten seuraamista yleisön näkökulmasta, hänen päätelmänsä ovat viime kädessä kriittisiä. Tehdessään vallitsevan normijärjestyksen näkyväksi siihen kohdistuvia rikkomuksia paljastamalla mediaskandaalit kyllä tarjoavat tilaisuuksia puntaroida arvoja ja osallistua hyväksyttävän rajoja koskeviin neuvotteluihin. Tavallisesti skandaalit kuitenkin typistyvät yksilöiden edesottamuksia, näiden menestystä ja epäonnea käsitteleviksi moraalitarinoiksi, joihin ihmiset voivat suhteuttaa omia tuntojaan ja kantojaan. Toki skandaalit aika ajoin virittävät laajallekin versovaa julkista mielipiteenvaihtoa vallan ja politiikan moraalista tai rodusta ja sukupuolesta; tästä Bird käyttää esimerkkinä Clinton–Lewinsky-jupakkaa ja Jesse Jacksonin aviottoman lapsen herättämää julkista porua. Verkkofoorumien tarkastelun perusteella hän kuitenkin katsoo (kuten moni verkon tutkija ennen häntä), että pikemminkin kuin keskustelusta dialogin mielessä kyse on osallistujien omien kantojen selventämisestä ja esittelystä sekä samanmielisten tuen etsimisestä. Merkityksistä neuvottelu ei myöskään ulotu niihin rakenteellisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat yksilöiden toiminnan taustalla ja joiden nojalla yhdenlainen toiminta näyttäytyy sallittuna ja toisenlainen tuomittavana. Birdin mielestä onkin aihetta huoleen, jos, kuten näyttää, skandaaliuutisten yleisössä herättämä mielihyvä palvelee pelkästään vakiintuneiden arvojen pönkittämistä – näin semminkin kun uutisgenre kokonaisuudessaan näytösluontoistuu ja melodramatisoituu yhä vihakkaammin.

Bird toteutti skandaaliuutisten seuraamista tarkastelevan tutkimuksensa koostamalla yhdysvaltalaisen television suosituista uutis-, tabloid- ja tosi-tv-ohjelmista videonauhan, jonka tutkimushenkilöt (22) katsoivat kotonaan joko toisen perheenjäsenen tai ystävän kanssa käyden koosteen pohjalta keskustelua. Tutkija ei ollut tilanteessa lainkaan paikalla, vaan joitakin etukäteen annettuja kysymyksiä lukuunottamatta osallistujat määrittivät itse keskustelun agendan ja hoitivat myös keskustelun nauhoittamisen. Nauhoitukseen tutustuttuaan Bird vielä haastatteli kaikki osallistujat puhelimitse. Tutkimuksen yhteydessä hän lisäksi seurasi verkon foorumeilla ajankohtaisista kysymyksistä käytyjä keskusteluita.

## Valkoisten ja intiaanien etnografisia kohtaamisia

‘Tutkijattomalla metodilla’ Bird tuotti aineistonsa myös tarkastellessaan tapoja, joilla Yhdysvaltain valkoinen ja intiaaniväestö merkityksellistävät intiaanien esittämistä mediassa. Tutkimus oli jatkoa aiemmalle tutkimukselle (1996), jossa Bird oli pienryhmäkeskustelua käyttäen tarkastellut, miten *Tohtori tuli kaupunkiin* -tv-sarjan cheyenne-hahmoja näissä väestöryhmissä tulkittiin. Bird huomauttaa, että niin vakiintunut ja laajalle levinnyt kuin yhdysvaltalaisen valtamedian kuva intiaaneista – romantisoituine jalon villin kliseineen – on, intiaanien mediarepresentaatioita ei ole juurikaan tutkittu vastaanoton kannalta. Valkoisten ja intiaanien tulkintojen lisäksi häntä kiinnosti, miten intiaanit halusivat tulla mediassa esitetyiksi.

Myös kirjassa raportoidussa tutkimuksessa Bird hyödynsi pienryhmää, jonka avulla hän nyt toteutti etnografisten kohtaamisten ajatukseen perustuvan ”luovan kokeilun”. Hän kokosi 10 ryhmää (3–4 pääosin toisilleen tuntematonta osallistujaa kussakin, yhteensä 38 osallistujaa), joista kaksi koostui valkoisista naisista ja kaksi valkoisista miehistä sekä kaksi intiaaninaisista ja kaksi intiaanimiehistä. Lisäksi mukana oli kaksi sekaryhmää, joista toisessa sekä valkoisia että intiaaninaisia ja toisessa sekä valkoisia että intiaanimiehiä. Tavanomaisten ryhmäkeskustelujen sijasta osallistujien tuli suunnitella yhdessä sellainen fiktiivinen tv-sarja, jota he itse halusivat seurata. Tutkimustilannetta edeltänyttä ohjeiden antamis- ja kahvitte-luhetkeä lukuunottamatta tutkija ei ollut ryhmien tapaamisissa paikalla. Osallistujat saivat sarjan suunnittelussa muuten vapaat kädet, mutta heidän piti sisällyttää käsikirjoitukseensa ainakin yksi valkoihoinen hahmo, yksi intiaanihahmo ja yksi naishahmo.

Tutkimuksen tulokset olivat samantyyppisiä kuin jo Birdin tutkimuksessa v.1996. Siinä oli noussut esiin, että valkoiset ottavat valtamedian tavat esittää intiaanit annettuina ja autenttisina. Tutkimuksen perusteella valkoisille jokainen intiaani tuntuisi olevan mediaintiaani, ja jokainen intiaanin mediarepresentaatio tosi. Sitävastoin intiaanosallistujat eivät tunnistanee valtamedian representaatioista itseään saatika, että heille olisi ollut niiden joukossa tarjolla hahmoja, joiden kokemuksiin samastua. Erityisesti valkoisten sympatisoima, intiaanien asialla paternalistisesti oleva ‘hyvä valkoinen mies’ ei pelkästään tuntunut intiaaneista vieraalta vaan ärsytti ja jopa loukkasi heitä. Aiemmassa tutkimuksessa nousi esiin myös intiaanosallistujien epäily, kykeneekö valtamedia koskaan tarjoamaan areenaa muille kuin stereotyyppisille kuvauksille intiaaneista (ja muista vähemmistöistä).

‘Luovassa kokeilussa’ valkoisilla osallistujilla oli suuria vaikeuksia keksiä tv-sarjaansa edes yhtä intiaanihahmoa saati käsikirjoittaa tälle lihaa luiden ympärille ja juonen kulkuun mielekästä toimintaa. Hahmot reväistiin mediakuvastojen tyypeistä, usein suoraan jostain meneillään olevasta tai nähdystä tv-sarjasta. Intiaanienkin käsikirjoittamat valkoiset hahmot olivat kaavamaisia ja usein epämiellyttäviä. Erona oli se, että missä valkoiset ryhmät hakivat hahmojen ainekset yksinomaan median kituliaasta kaava-arkistosta, siinä intiaanosallistujat hyödynsivät hahmojen rakentamisessa omia kohtaamisiaan valkoisten kanssa. Intiaanihahmot olivat intiaani-ryhmissä ymmärrettävästi vivahteikkaampia, ja mitä pidemmälle suunnittelu niissä eteni sitä vahvemmin tutkimustilanteesta kehkeytyi stereotyyppien purkamisen ja identiteetin työstämisen areena. Sekaryhmissä pääosaan nousi ryhmädynamiikka, sillä etenkin miesryhmässä etnisyyteen liittyvät jännitteet synnyttivät osallistujien välille vihamielisyyttä. Tässäkin ryhmässä huumori ja sarkasmi osoittautuivat keinoiksi selviytyä haastavasta yhteistyötilanteesta.

## Luovat kokeilut ja yleisöiden rajat

Vähintäänkin yhtä kiinnostavia elleivät kiinnostavampia kuin Birdin tulkinnot 'luovan kokeilun' tuottamasta aineistostaan ovat kysymykset, joita kokeilu virittää koskien yleisön roolin luonnetta sekä tapoja, joilla tutkimus ihmisiä tässä roolissa lähestyy. Birdhän asetti tutkittavansa tilanteeseen, joka – edellyttäessään osallistujilta mediasisältöjen tuotannon suunnittelua ja vieläpä kollektiivisesti – venyttää yleisön perinteisen aseman rajoja ellei mene jo niiden ylikin. Ilmankos valtaosa ryhmistä kävi käsiksi ensin mahdottomalta ja tolkuttomalta tuntuneeseen tehtävään "eriasteisen epätoivon vallassa" (s. 93). Osallistujille maksettu 50 dollarin palkkio osoittautui kokeilun läpiviemisessä ratkaisevaksi motivaatiotekijäksi, ja lopulta jokainen ryhmä tuotti ainakin jonkinlaisen suunnitelman tv-sarjaksi. Hätkähdyttävää joskaan ei sinänsä kovin yllättävää on, että vieraannuttavasta tutkimustilanteesta ja -tehtävästä huolimatta median valmiit kuvastot puitteistivat ja suuntasivat niin vahvasti valkoisten osallistujien kuvittelutoimintaa. Näin kävi jopa ryhmissä, jotka tietoisesti halusivat välttää kaavamaisuuksia ja tyypittelyä.

Vieläkin kiinnostavampaa 'luovassa kokeilussa' on, että siihen voi nähdä piiloutuneen radikaalimman teoreettisen lähtökohdan – tai ainakin tarpeen sellaisen muotoiluun – kuin mitä Bird kyseisessä luvussa ja koko kirjassaan julkilausuu. Yleisemminkin voisi väittää, että Birdin teoriapohdinnat yhtäältä ja kirjan empiiriset tutkimukset toisaalta ovat kovin eriparisia. Ainakin näin diskursiivisen yleisökäsityksen saastuttamasta alku- ja loppuluvun teoreettiset teesit eivät vastaa likikään niihin käsitteellisiin-teoreettisiin haasteisiin, joita tapaustutkimukset metodivalintojensa kautta nostavat näkyviin. Bird itse ei näihin kysymyksiin tartu vaan tyytyy toisinaan mediaetnografien suusta moneen kertaan kuullut tavoitteet media-arjen kokonaisvaltaisesta ja sisäpuolisesta ymmärtämisestä tutkimuksen keinoin. Hän ei myöskään eksplikoi sen enempää omaa 'yleisöjen tuottamisen politiikkaansa' (Allor) kuin tapaansa 'kamppailla yleisöstä' (Hartley). Lähemmässä katsannossa nämä molemmat, kiintoisaa sinänsä, voisivat osoittautua edistysellisemmiksi kuin mihin medialähtöisessä ja -keskisessä yleisöetnografiassa on totuttu.

Sinänsä Birdin propagoimaa monimetodista ja monipaikkaista etnografiaa ja sen kädet olkapäitä myöten savessa -asennetta voi mielihyvin kannattaa. Ainakin hänen soveltamallaan tavalla se tuottaa todella kiinnostavaa tutkimusta ja epäilemättä auttaa, kuten hän toivoo, ymmärtämään paremmin miten media rakentaa aikaamme, arkeamme ja ajatteluamme. Birdin kirjaa voi suositella sikälikin, että sen tapaustutkimukset saattavat innostaa opiskelijoita yleisötutkimuksen pariin; meillähän median vastaanottoa tutkitaan ja opetetaan aina vain kovin niukasti jo muihin Pohjoismaihin verraten. Toisaalta, Bird tulee mobilisoineeksi kirjassaan kysymyksiä, jotka ehdottomasti vaatisivat käsitteellistä keskustelua ja jotka ilman kunnollista käsittelyä jäivät jomottamaan kipupisteinä kulttuurisen yleisötutkimuksen rivien väliin.

## Yleisöstä mediasuhteisiin

Tietyissä mielessä Birdin kirja aktualisoi tarpeen palata – ymmärrys etnografian laajentamana? – taannoisiin yleisökeskusteluihin, joissa ei koskaan oikein päästy yleisöoliota puolustavien empiristien ja yleisön diskursiivisuutta polemisovien konstruktionistien vastakkainasettelua pidemmälle. Astumalla (vihdoinkin) teollisen yleisöjäsenyyksen ulkopuolelle ja rinnastamalla se tutkimuksen lähtökohtana vaihtoehtoihin tapoihin käsitteellistää ihmisten suhteita mediaan, kulttuurinen yleisötutkimus voisi tunnistaa aidosti uusia kysymyksiä ja kytkentöjä sekä keksiä

tuoreita tapoja tarkastella niitä. Birdin peräänkuuluttama rajojen ylitys tulisikin ulottaa oppialoista, lajityypeistä ja metodivalinnoista käsitelmärittelyihin ja teoriakohdistuksiin. Tällöin kävisi mahdolliseksi tarkastella esimerkiksi kansalaisuuden ja kuluttajuuden kysymysten risteämistä ihmisten mediasuhteiden kanssa nykyisiä, kotimaisessakin keskustelussa nähtyjä kissanhännänvetoja hedelmällisemmin. Samoin voitaisiin haastaa vaikkapa kansalaisjournalismin yleisökonseptiot samaan tutkimukselliseen horisonttiin tosi-tv:n yleisöä koskevien tarkastelujen kanssa.

Loppuluvussa Bird nimeää yleisöetnografian tulevaisuuden haasteita ja esittää Lawrence Grossbergiä lainaten, että emme tarvitse teoriaa yleisöistä vaan teorian toimijuuden järjestymisestä ja mahdollisuuksista arjen erityisissä tiloissa ja tilanteissa. Kysymys toimijuudesta tarjoaisikin yhden varteenotettavan suunnan avata sitä umpiperää, jossa kulttuurinen yleisötutkimus on jo pitkään majoittunut. Sen sijaan, että tehtäisiin yhä uusia empiirisiä tutkimuksia näiden ja niiden yleisöryhmien media-arjen merkillisistä syövereistä, olisikin ehkä aika vaihteeksi kunnolla 'ajatella yleisöä' ja esimerkiksi rinnastaa se toimijuuden mediavälitteisenä muotona muihin olemassa ja kuviteltavissa oleviin. Tätä kautta saataisiin särmää myös Birdin viittoilemaan kysymykseen yleisön roolin rajoista. Koska Bird itse on sitoutunut 'todelliseen yleisöön' ja haluaa ylimalkaan torjua 'liian teoretisoinnin', hänen avauksensa toimijuuden kysymysten suuntaan jää ponnettomaksi heitoksi ilmaan. Lisäksi hän joutuu loppuluvun rakenteita, valtaa ja vastarintaa koskevissa pohdintoissaan lähinnä kohauttelemaan olkiaan jälkiviisaasti pahoitellen: yleisönä media-arjen ehdot on valmiiksi annettu ja – kuten kirjan erittely *Tohtori tuli kaupunkiin* -sarjan fanien kamppailusta CBS-televisioyhtiön kanssa osoittaa – yleisön jäsenenä mediakoneistoa vastaan pullikointi on viime kädessä toivotonta.

Niinpä niin, ilman Birdin kavahtamaa käsitteellistä pohdintaa ja teoretisointia eli yleisön ajattelemista yhtenä vaan ei ainoana ja vaihtoehdottomana roolina tai asemana suhteessa mediaan voimme todellakin vain – kuten len Ang yli vuosikymmen sitten muotoili – tutkailla eri puolilta, mitä ihmisille merkitsee elää yleisön jäsenenä arjessa, jota ylikansallisen mediateollisuuden väijäämätön marssi vastaansanomattomasti muotoaa. Kysymys kuuluu, riittääkö tämä iloton ja unelmaton lähtökohta kulttuuriselle yleisötutkimukselle vielä 2000-luvulla?

## Kirjallisuus

- Allor, Martin (1988)  
Relocating the Site of the Audience. *Critical Studies in Mass Communication* 5(3).
- Allor, Martin (1996)  
The Politics of Producing Audiences. Teoksessa Hay, James ym. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Ang, Ien (1990)  
Culture and Communication: Towards an Ethnographic Critique of Media Consumption in the Transnational Media System. *European Journal of Communication* 5(2–3).
- Bird, S. Elizabeth & Dardenne, Robert W. (1988)  
Myth, Chronicle and Story: Exploring the Narrative Qualities of News. Teoksessa Carey, James W. (ed.), *Media, Myths and Narratives*. Newbury Park: Sage.
- Bird, S. Elizabeth (1992a)  
Travels in Nowhere Land: Ethnography and the "Impossible Audience". *Critical Studies in Mass Communication* 9 (3).
- Bird, S. Elizabeth (1992b)  
For Enquiring Minds: A Cultural Study of Supermarket Tabloids. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Bird, S. Elizabeth (ed., 1996)  
*Dressing in Feathers: The Construction of the Indian in American Popular Culture*. Boulder, CO: Westview Press.
- Bird, S. Elizabeth (2003)  
The audience in everyday life. *Living in a Media World*. New York & London: Sage. 211 s.
- Grossberg, Lawrence (1997)  
Bringing it all back home: essays on cultural studies. Durham: Duke University Press.

- Hartley, John (1987)  
Invisible fictions: television audiences, paedocracy, pleasure. *Textual Practice* 1(2).
- Hartley, John (1996)  
Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture. London etc.: Arnold
- Livingstone, Sonia (1998a)  
Audience research at the crossroads: the 'implied audience' in media and cultural theory. *European Journal of Cultural Studies* 1(2).
- Livingstone, Sonia (1998b)  
Relationships between media and audiences: prospects for future research. Teoksessa Liebes, Tamar & Curran, James (eds.), *Media, Culture, Identity: Essays in honour of Elihu Katz*. London: Routledge.
- Livingstone, Sonia (1999)  
New media, new audiences. *New Media and Society* 1(1).
- Livingstone, Sonia (2003)  
The Changing Nature of Audiences: From the Mass Audience to the Interactive Media User. Teoksessa Valdivia, Angharad N. (ed.), *A Companion to Media Studies*. Oxford: Blackwell.
- Livingstone, Sonia (2004)  
The Challenge of Changing Audiences. Or, What is Audience Researcher to do in the Age of the Internet? *European Journal of Communication* 19(1).
- Livingstone, Sonia (ed., 2005)  
*Audiences and Publics. When Cultural Engagement Matters for the Public Sphere*. Bristol: Intellect.
- Ridell, Seija (1995)  
Suuri yleisönmetsästy. Joukkoviestinnän vastaanoton käsitteellistämisestä ja tutkimisesta 1930-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Kivikuru, Ullamajja & Kunelius, Risto (toim.), *Viestinnän jäljillä*. Helsinki: WSOY.
- Ridell, Seija (1999)  
Tutkimus julkisoa tuottamassa. Paikallisuus verkkomediassa -hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöistä. *Tiedotustutkimus* 22(3).